

Rukopis zaprimljen: 20. kolovoza 2019.

Rukopis prihvaćen za tisak: 21. listopada 2019.

FILOZOFIJA GLAZBE KAO FILOZOFIJA POPULARNE POJAVE

Autor: Martina Matišić¹

Sažetak: Svrha je ovoga rada filozofiju učiniti zanimljivijom i razumljivijom učenicima kroz popularnu filozofiju, tj. filozofiju popularnih pojava. Rad razmatra odnos filozofije glazbe kao filozofije popularne pojava i znanstvene filozofije na primjeru rock glazbe. Metode istraživanja obuhvaćaju: definiranje glazbe, rock glazbe i filozofije glazbe, anketiranje učenika o poznavanju rock i turbo-folk glazbe, prikaz rocka i turbo-folka kao filozofije glazbe te usporedbu rock i turbo-folk glazbe.

Ključne riječi: *filozofija, glazba, rock, filozofija popularnih pojava, turbo-folk*

1. UVOD

Ovaj rad predstavlja rezultate istraživanja odnosa filozofije glazbe kao filozofije popularne pojave² i nepopularne filozofije na primjeru rock glazbe kao popularizacije filozofije. Istraživanje je pojmovno te potpomognuto anketom. Cilj je ovoga rada potvrditi hipotezu da je filozofiju moguće učiniti pristupačnijom učenicima kroz rock glazbu, tj.

¹ mag. phil., mag. relig., Gospodarska škola Varaždin, Božene Plazzeriano 4, 42 000 Varaždin, Srednja škola u Maruševcu s pravom javnosti, Maruševac 82, 42 243 Maruševac, martina.maticic@gmail.com

² Nepopularnom filozofijom naziva se ona filozofija koja je stručna, znanstvena, teorijska i fundamentalna (npr. ontologija, epistemologija, filozofija uma i znanosti) te se često deklarira kao jedina prava i istinska filozofija jer se bavi teškim i apstraktnim problemima. S druge pak strane, ostala su područja neka možda manja filozofija, odnosno spadaju u popularnu filozofiju koja je neznanstvena, praktična i primijenjena (npr. etika, estetika, filozofija kulture i sl.). No za tu tvrdnju ne postoje nikakvi argumenti jer praktična filozofija u smislu teorije djelovanja, pitanja slobodne volje, etike, pa i primijenjene etike istodobno su teška filozofska i nerijetko svakodnevna i životna pitanja. Popularna filozofija je filozofija koja u srži nije u prvom redu znanstvena, niti ona koja pripada udžbenicima (srednjoškolskim) i uvodima u filozofiju. Ona je svakako dijelom znanstvena, ali ta je znanstvenost barem dijelom prikazana u popularnim medijima (npr. stripu ili filmu) i dijelom sadržava primjenu nepopularnih i znanstvenih tema na popularne teme koje su primjeri prvih. Filozofija popularnih pojava vrsta je popularne filozofije koja znanstvenu, uvodnu, pa čak i udžbeničku filozofiju dovodi u odnos s popularnim pojavama (npr. glazbom, filmom, sportom, modom itd.) tako da se na neki način upotunjuju (moguće i doprinose boljem razumijevanju) te stoga donosi novost u vidu didaktike

kako glazba može poslužiti kao pripomoć nepopularnoj filozofiji.

Rad se prikazuje u četiri dijela, tj. u dijelu koji govori o filozofiji i glazbi, zatim u dijelu koji se bavi filozofijom rock glazbe, provedenom kvantitativnom istraživanju o glazbi među učenicima i prikazom rezultata ankete te pokušajima povezivanja filozofije glazbe s nepopularnom filozofijom preko turbo-folk i rock glazbe.

2. FILOZOFIJA I GLAZBA

U ovom će dijelu biti riječi o pojmu glazbe i o filozofiji glazbe općenito kao vrsti filozofije.

2. 1. O glazbi općenito

Riječ „glazba“ potječe iz 19. stoljeća od slavenske riječi „glas“, a riječ „muzika“ (datira iz 13. st.) od grčke riječi *μουσική τέχνη* (mousikē téchnē), što znači „umjetnost muza“, no zadržala se samo prva riječ „muza“. „Muzika se, naime, nazivala muzikom (*ἡ μουσική*, doslovno ono muzično) zato što se smatralo da je ona djelo muza, odnosno da je ona nešto što svoj izvor ima u uzvišenim božanskim sferama odakle se među ljude spušta jedino posredstvom onih osobitih pojedinaca – kao što su bili Homer i Hesiod, pa i brojni slavni miljenici muza iz okolnih naroda – koji se ističu tom među Helenima vrlo cijenjenom vrlinom, da su u dobrom dosluhu s božanskim muzama.“³ Kasnije se širi lat. naziv *musica* („umjetnost muzike“) koji je ujedno i najčešći u svijetu. U Hrvatskoj se često koristi umjesto pojma glazbe kao sinonim riječ *muzika*.

Definicija glazbe varira s obzirom na kulturni i socijalni kontekst. Najčešće se definira kao vrsta umjetnosti i kulturalna aktivnost čije je glavno sredstvo zvuk koji je sastavljen u određenom prostoru i vremenu. Evo nekih izdvojenih definicija glazbe: „Glazba je (1) zvuk, (2) namjerno producirana ili organizirana, (3) koji ima najmanje jedno osnovno glazbeno svojstvo, kao npr. visinu tona ili ritam.“⁴ „Glazba je neuobičajena kompatibilna umjetnost.“⁵ „Sirov materijal glazbe je zvuk, a glazba je umjetnost zvuka.“⁶

...ostava i možda kojom relativnu povest u vidu sadržaja

³ Slobodan Stamatović, „Zašto je Platonu filozofija bila najveća muzika?“, *Filozofska istraživanja* 36/2 (2006), 205.

⁴ Andrew Kania, *The Routledge companion to philosophy and music* (2011), 8.

⁵ Philip Alperson, *The Blackwell guide to aesthetics* (2004), 255.

⁶ Roger Scruton, *Understanding music: philosophy and interpretation* (2009), 4.

Temeljni elementi glazbe su harmonija, melodija, ritam i dinamika. Moguće ju je podijeliti u žanrove i pod žanrove, a izvode ju interpretatori. Glazba se najčešće dijeli na instrumentalnu, vokalnu i vokalno-instrumentalnu, jednoglasnu ili višeglasnu, narodnu, umjetničku, popularnu, klasičnu itd.⁷

Glazbu se ne može odvojiti od čovjeka, njezin razvoj vezan je uz čovjekov razvoj te njegovu ulogu (um, okruženje, civilizaciju). Utječe na čovjeka u više pogleda, kao npr. na njegovu prirodu, emocije i skladnost. Usko je povezana s kazalištem i plesom. Kao vrsta umjetnosti glazba je najviše praktična, emocionalna, čista i nepogrešiva te se smatra da pruža neku poruku ili značenje. Najutjecajniji i najpoznatiji svjetski časopis o rock glazbi i popularnoj kulturi američki je „Rolling Stone“ koji izlazi još od 1967. godine.

2. 2. Filozofija glazbe

Glazba je predmet filozofskoga razmatranja još od vremena antike (bavili su se njome npr. Pitagora, Platon, Aristotel, u kasnijim razdobljima i Rousseau, Schopenhauer, Nietzsche, Adorno, Wittgenstein itd.). Suodnos u povijesti filozofije s glazbom može se iščitati u sljedećem citatu: „Ime Pitagora, nazvan ‘otkrivačem glazbe’ (...) leži u početku tradicije koja je oblikovala prvu povijesnu paradigmu veze između glazbe i filozofije.“⁸

Filozofija glazbe vrsta je filozofije koja se bavi, tj. proučava temeljna pitanja vezana uz glazbu, njezinu prirodu i vrijednost. Povezana je s pitanjima estetike i metafizike. „I filozofija i glazba tipično imaju za cilj, na drukčiji način, cjelovitost ili potpunost. I filozofija i glazba su forme mišljenja, prikazujući vrstu evolucije i razrađenost karakterističnu za razmišljanje.“⁹

Neka osnovna pitanja kojima se bavi filozofija glazbe su sljedeća: (1) kako glasi definicija glazbe, (2) koja je veza između glazbe i uma,

⁷ Glazba, u: *Hrvatska enciklopedija*, <http://www.enciklopedija.hr/Natuknica.aspx?ID=22246>, pristupljeno 1. prosinca 2018.

⁸ Kristina Yapova, „The Relation between Music and Philosophy: Three Retrospects/ Perspectives“, *Philosophy Study* 7/10 (2017), 554.

⁹ Jerrold Levinson, „Philosophy and Music“, *Topoi* 28/2 (2009), 120.

(3) što nam glazbena povijest otkriva o svijetu, zatim (4) koja je veza između glazbe i emocija, (5) koje je njezino značenje, (6) koja je veza između glazbe i jezika te (7) kako možemo procijeniti vrijednost nekog glazbenog djela. „Danas filozofija može upotrijebiti svoj glazbeni potencijal priznanjem da u glazbi ne leže samo objektivne znanstvene istine (postignute svakom individualnom specijaliziranom disciplinom glazbe), nego i istina Postojanja (...).“¹⁰ U Hrvatskoj nije razvijen ovaj filozofski pravac.

Filozofija glazbe jest filozofija popularne pojave u istoj mjeri u kojoj su to filozofija sporta, filma i ostalih popularnih pojava. No, filozofija glazbe rijedak je primjer filozofije popularne pojave koji ne pokazuje mogućnost uvođenja u filozofiranje o glazbi, dalje i dublje o lijepom i na koncu o ontologiji, epistemologiji i etici lijepoga jer pretpostavimo kako učenici zaista nemaju čak ni prosječno znanje o popularnoj glazbi. To ćemo ovdje postaviti kao hipotezu i pokušati verificirati anketom.

3. FILOZOFIJA ROCK GLAZBE

3.1. Rock glazba

Rock je vrsta popularne glazbe koja izvorno potječe od „rock and rolla“ iz 50-ih godina prošloga stoljeća u Americi. Svoje korijene ima u ritmovima bluesa i country glazbe. Tradicionalno rock glazba sadržava elemente bluesa, countryja, soula, jazza, folka i klasične glazbe. Kao sredstvo njezine izvedbe karakteristična je električna gitara, bas gitara, bubnjevi i pjevači te jaki i snažan ritam. „Jedan važan materijalan aspekt rock glazbe jest način na koji pojedinačan ton zvuči kada se odsvra ili otpjeva na određen način.“¹¹

Teme pjesama su raznolike, variraju od ljubavnih i političkih pa sve do socioloških. Izvođači rock glazbe nazivaju se rock bandom (grupom) koja broji od tri do pet članova, najčešće četiri. Rock glazba često se povezuje sa seksom i drogom. Globalno širenje rock glazbe smatralo se vrstom kulturnoga imperijalizma zahvaljujući tekstovima koji su često govorili o ratu, religiji, ljudskim pravima, pravdi, ali i o širenju mira i tolerancije. „Rock je isto tako i jedan izvanglazbeni simbol, simbol mlado-

¹⁰ Yapova, „The Relation“, 560.

¹¹ Bruce Baugh, „Prolegomena to Any Aesthetics of Rock Music“, *The Journal of Aesthetics and Art Criticism* 51/1 (1993), 23.

sti, prosvjeda i pobune protiv svijeta odraslih, izraz životnoga stava i kulture mladih koji nadilaze dosege same glazbe.“¹²

Kasnije se rock razvija u mnoštvo različitih stilova, od kojih su neki: (1) pop rock, (2) progresivni rock, (3) psihodelični rock, (4) folk rock, (5) blues rock, (6) garažni rock, (7) jazz rock, (8) glam rock, (9) hard rock, (10) soft rock itd. Mnoštvo supkultura povezuje se i poistovjećuje s određenim pod žanrom. „Za glazbenike rock glazba je sfera slobodnoga i kreativnoga razvoja osobnosti i to je ono što je definiralo svrhu njihove glazbe, u početku neovisno o načinu sviranja i stilskoj koncepciji.“¹³

Na internetu (npr. YouTubeu) moguće je pronaći mnoštvo glazbenih lista ili kompilacija najpopularnijih rock pjesama u povijesti, kao i na društvenim mrežama (Facebook i sl.).

O rock glazbi napisano je mnoštvo enciklopedija i kronologija (stranih i hrvatskih autora).¹⁴ Izdavačke kuće „Blackwell“ (u svojem nizu *The Blackwell philosophy and PopCulture series*) i „Open court“ (u nizu *Popular Culture and Philosophy*) objavile su mnoštvo knjiga o rock glazbi i njezinoj povezanosti s filozofijom (kao npr. *Bruce Springsteen and philosophy*, *Jimi Hendrix and philosophy*, *The Beatles and philosophy* itd.).

4. KVANTITATIVNO ISTRAŽIVANJE O GLAZBI

U ovom dijelu rada bit će riječi o provedenom istraživanju o glazbi među srednjoškolskim učenicima i rezultatima toga istraživanja.

4. 1. Istraživanje o glazbi među srednjoškolskim učenicima

Učenci 4. razreda srednjih škola sudjelovali su u istraživanju o glazbi koje je uključivalo poznavanje rock i turbo-folk glazbe. Izabrane su bile sljedeće pjesme:

¹² Branko Miloš, „Utjecaj rock glazbe na mlade“, *Obnovljeni život* 51/5 (1996), 566.

¹³ Peter Wicke, *Rock music: culture, aesthetics and sociology* (1987), 112.

¹⁴ Od hrvatskih autora najviše se ističe Zlatko Gall (*Rock enciklopedija*, 2004. i *Velika svjetska rock enciklopedija*, 2009.), dok se od stranih autora mogu izdvojiti Logan Nick i Woffinden Bob (*Ilustrirana rock-enciklopedija*, 1978.), Black Johnny, Gregory Hugh i Basire Andy (*Rock & pop kronologija: kako je glazba mijenjala svijet*, 2006.) te Heatley Michael (ur.) (*Rock enciklopedija: najpotpuniji ilustrirani rock leksikon*, 1996.).

Rock pjesme (izvori su preuzeti s YouTubea)

1. Queen – We are the champions
2. AC / DC – Thunderstruck
3. Guns N’ Roses – Sweet child o’ mine
4. Deep Purple – Smoke on the water
5. Pink Floyd – Another brick in the wall
6. Nirvana – Smells like teen spirit
7. Alice Cooper – Poison
8. Metallica – Nothing else matters
9. The Police – Every breath you take
10. Survivor – Eye of the tiger
11. The Rolling Stones – (I can’t get no) Satisfaction
12. Led Zeppelin – Stairway to heaven
13. U2 – With or without you
14. Eagles – Hotel California
15. Lynyrd Skynyrd – Sweet home Alabama

Turbo-folk pjesme (izvori su preuzeti s YouTubea)

1. Seka Aleksić – Crno i zlatno
2. Mile Kitić – Kilo dole kilo gore
3. Mc Yankoo ft. Milica Todorović – Moje zlato
4. Mc Stojan – La Miami
5. Stoja – Bela ciganka
6. Rada Manojlović – Alkotest

7. Milica Pavlović – Mogla sam
8. Lepa Brena – Luda za tobom
9. Ceca – Autogram
10. Sandra Afrika – Usne bez karmina
11. Bane Bojanić – Samo pijan mogu da prebolim
12. Nedeljko Bajić Baja – Snovi od stakla
13. Milica Todorović – Tri čaše
14. Jelena Karleuša ft. Azis – Ostavljam te
15. Saša Matić – Sve bi ja i ti

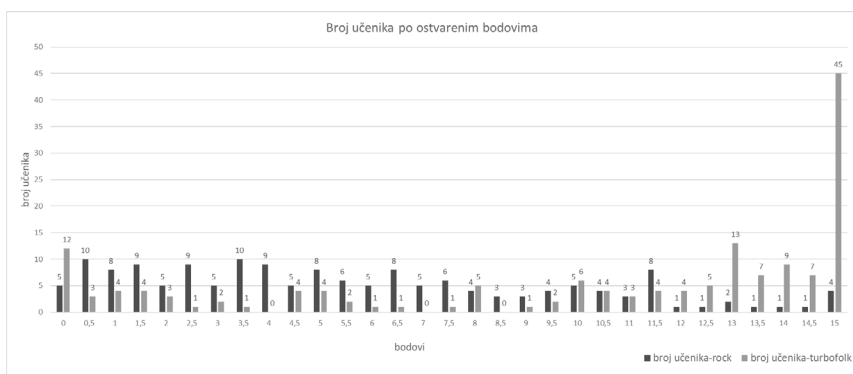
U istraživanju koje je provedeno u Gospodarskoj školi Varaždin i Srednjoj školi u Maruševcu s pravom javnosti, sudjelovalo je ukupno 158 punoljetnih učenika (96 žena i 62 muškarca), a provedeno je unutar tri dana: 10. – 12. 12. 2018. godine (autorica istraživanja je autorica teksta). Ispitivanje je bilo anonimno i dobrovoljno (uz pristanak ravnatelja te učenika za provedbu). Učenicima su puštane pjesme putem YouTube kanala, svaka okvirno oko jedne minute. Ukupno je bilo 30 pjesama (15 rock i 15 turbo-folk pjesama). Podijeljeni su im upitnici o glazbi (Prilog 1.) u koje je trebalo upisati naziv autora pjesme, naslov pjesme i refren ili najpoznatiji stih pjesme. Upitnik je bodovan s jednim bodom za dva točna odgovora (kategorije) i s pola boda za barem jedan točan odgovor, tj. kategoriju te je stoga maksimalan broj bodova za svaku pojedinu skupinu pjesama 15 bodova, odnosno zajedno 30 bodova. Istraživanje je kod učenika nastojalo utvrditi razliku u poznavanju rock i turbo-folk pjesama, tj. provjeriti hipotezu kako djeca imaju vrlo uzak pojam popularne glazbe koji ih uskraćuje za pitanja iz područja filozofije glazbe.

Hipoteza istraživanja: Učenici 4. razreda srednjih škola lošije poznaju najpoznatije rock pjesme nego najpoznatije turbo-folk pjesme („cajke“).

4.2. Prikaz rezultata o istraživanju

Rezultati provedenoga istraživanja prikazani su u sljedećim grafikonima koji uključuju (1) ukupni rezultat za rock i turbo-folk pjesme s obzirom na učeničke točne bodove, tj. odgovore (Grafikon 1.), (2) ukupan broj ostvarenih bodova, tj. točnih odgovora za svaku pojedinu skupinu pjesama (Grafikon 2.), zatim (3) prikaz ekstremnih slučajeva, odnosno onih učenika koji nisu prepoznali nijednu pjesmu iz svake pojedine skupine (Grafikon 3.), (4) prikaz ekstremnih slučajeva, odnosno onih učenika koji su prepoznali sve pjesme iz svake pojedine skupine (Grafikon 4.) te (5) ukupan broj učenika koji je prepoznao barem jednu pjesmu iz svake pojedine skupine (Grafikon 5.).

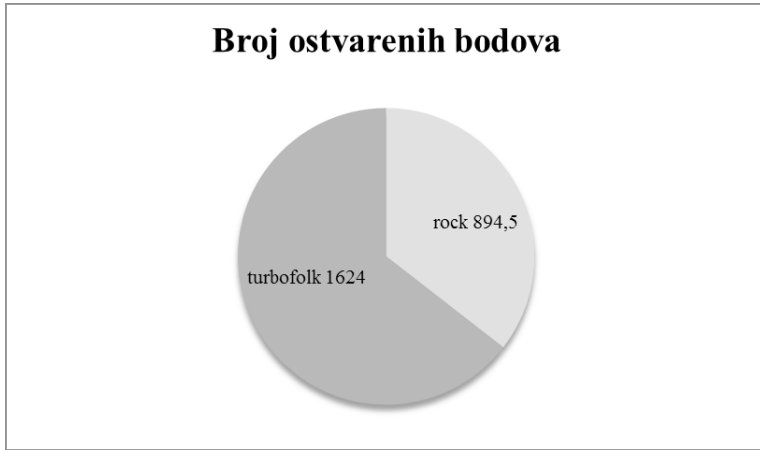
ATEIZAM, ANTIATEIZAM, AGNOSTICIZAM

Grafikon 1. Ukupni rezultat prema točnim odgovorima

Grafikon 1 prikazuje da broj učenika koji poznaju najpoznatije turbo-folk pjesme daleko nadmašuje broj učenika koji poznaju najpoznatije rock pjesme, što se može iščitati prema broju ostvarenih bodova za svaku pojedinu pjesmu.

Grafikon 2. Ukupan broj bodova za svaku skupinu zasebno

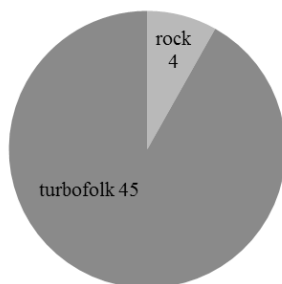
Grafikon 2 prikazuje da ukupan broj ostvarenih bodova za turbo-folk pjesme gotovo dvostruko nadmašuje ukupan broj ostvarenih bodova za rock pjesme.

Grafikon 3. Broj učenika koji ne prepoznaje nijednu pjesmu

Grafikon 3 prikazuje primjer ekstremnoga slučaja, tj. ukupan broj učenika koji nisu prepoznali nijednu pjesmu iz svake pojedine skupine. Iz grafikona se može iščitati da je taj broj ovdje veći za turbo-folk pjesme nego za rock pjesme.

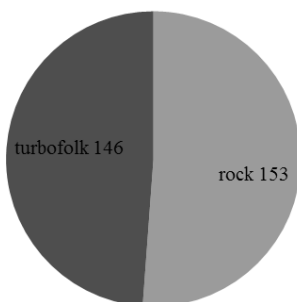
Prikaz ekstremnih slučajeva (broj učenika koji poznaju sve pjesme)

Grafikon 4. Broj učenika koji prepoznaje sve pjesme

Grafikon 4 prikazuje prikaz ekstremnoga slučaja, tj. ukupan broj učenika koji su prepoznali sve pjesme iz svake pojedine skupine. Iz grafikona se može iščitati da broj učenika koji su znali sve turbo-folk pjesme daleko nadmašuje broj učenika koji su znali sve rock pjesme.

Broj učenika koji zna bar jednu pjesmu

Grafikon 5. Broj učenika koji prepoznaje bar jednu pjesmu u skupini

Grafikon 5 prikazuje ukupan broj učenika koji su prepoznali barem jednu pjesmu iz svake pojedine skupine. Iz grafikona se može iščitati da je broj učenika koji su znali barem jednu rock pjesmu nešto malo veći od onoga koji su znali barem jednu turbo-folk pjesmu.

Tablica 1.

Ukupni rezultat za rock pjesme

ROCK			
bodovi	broj učenika – rock	postotak	broj bodova
0	5	3,16	0
0,5	10	6,33	5
1	8	5,06	8
1,5	9	5,70	13,5
2	5	3,16	10
2,5	9	5,70	22,5
3	5	3,16	15
3,5	10	6,33	35
4	9	5,70	36
4,5	5	3,16	22,5
5	8	5,06	40
5,5	6	3,80	33
6	5	3,16	30
6,5	8	5,06	52
7	5	3,16	35
7,5	6	3,80	45
8	4	2,53	32
8,5	3	1,90	25,5
9	3	1,90	27
9,5	4	2,53	38
10	5	3,16	50
10,5	4	2,53	42
11	3	1,90	33
11,5	8	5,06	92
12	1	0,63	12
12,5	1	0,63	12,5
13	2	1,27	26
13,5	1	0,63	13,5
14	1	0,63	14
14,5	1	0,63	14,5
15	4	2,53	60
ukupno	158	100	894,5

Tablica 2.

Ukupni rezultat za turbo-folk pjesme

TURBO-FOLK			
bodovi	broj učenika – turbo-folk	postotak	broj bodova
0	12	7,59	0
0,5	3	1,90	1,5
1	4	2,53	4
1,5	4	2,53	6
2	3	1,90	6
2,5	1	0,63	2,5
3	2	1,27	6
3,5	1	0,63	3,5
4	0	0,00	0
4,5	4	2,53	18
5	4	2,53	20
5,5	2	1,27	11
6	1	0,63	6
6,5	1	0,63	6,5
7	0	0,00	0
7,5	1	0,63	7,5
8	5	3,16	40
8,5	0	0,00	0
9	1	0,63	9
9,5	2	1,27	19
10	6	3,80	60
10,5	4	2,53	42
11	3	1,90	33
11,5	4	2,53	46
12	4	2,53	48
12,5	5	3,16	62,5
13	13	8,23	169
13,5	7	4,43	94,5
14	9	5,70	126
14,5	7	4,43	101,5
15	45	28,48	675
ukupno	158	100	1624

Tablica 1 prikazuje ukupne rezultate za rock pjesme, što uključuje broj bodova za svaku pojedinu pjesmu s obzirom na ukupan broj učenika i prikaz tih rezultata u postotcima te ukupan broj sakupljenih bodova učenika za rock pjesme.

Tablica 2 prikazuje ukupne rezultate za turbo-folk pjesme, što uključuje broj bodova za svaku pojedinu pjesmu s obzirom na ukupan broj učenika i prikaz tih rezultata u postotcima te ukupan broj sakupljenih bodova učenika za turbo-folk pjesme. Rezultati iz Tablice 1 i Tablice 2 korišteni su za izradu gore prikazanih grafikona.

Zaključak istraživanja: postavljena hipoteza istraživanja pokazala se točnom, odnosno da učenici 4. razreda srednjih škola mnogo lošije poznaju najpoznatije rock pjesme nego najpoznatije pjesme turbo-folka („cajke“). Većina učenika nije znala prepoznati rock pjesme, neki su znali djelomično, a vrlo je malo onih koji su znali baš sve pjesme (kako autora i naslov pjesme tako i refren). Vjerojatno se takvi rezultati mogu pripisati raznoraznim dostupnim medijima i odabiru glazbe koji se puštaju u noćnim klubovima, kafićima i sl.

5. POKUŠAJI POVEZIVANJA FILOZOFIJE GLAZBE S NEPOPULARNOM FILOZOFIJOM

U ovom dijelu rada bit će riječi o pokušaju povezivanja filozofije glazbe s nepopularnom filozofijom pomoću dviju taktika - turbo-folk i rock glazbe.

5.1. Turbo-folk glazba kao primjer filozofije glazbe

U ovom će dijelu rada biti riječi o obrazloženju turbo-folka kao glazbe i kritike turbo-folka kao „antiglazbe“, tj. kiča. Postavlja se pitanje može li se turbo-folk uopće odrediti kao vrsta glazbe ili žanr. U znanstvenoj literaturi rijetko ga se opisuje kao zasebni glazbeni smjer, već kao vrstu „masovne kulture“ ili „kulturne industrije“, odnosno kao znak političkih zbivanja u tadašnjoj Jugoslaviji. Turbo-folk predstavljao je vrstu ideologije - kulturnu prezentaciju, kojom se propagirao nacionalizam i primitivizam. Druga pak teorija razlog razvoja turbo-folka vidi u procesu globalizacije, tj. neoliberalnom kapitalizmu.¹⁵

5. 1. 1. Pokušaj obrazloženja turbo-folka kao glazbe

Razlozi slušanja turbo-folk glazbe u prvom su redu nezahitjivost same glazbe, puštanje takve vrste glazbe po klubovima i kafićima te odlazak onamo. Poticaj takvom ponašanju je osjećaj pripadnosti i osobnoga identiteta, način zabavljanja i provođenja slobodnoga vremena, socijalizacije itd. „Prvo, glazba predstavlja važnu ulogu u životu adolescenata, ima značenje u zadovoljenju emocionalnih potreba, kao

¹⁵ Uroš Čvoro, *Turbo-folk music and cultural representations of national identity in former Yugoslavia* (2014), 2.

determinanta pripadanja određenoj socijalnoj grupi, kao svojstvo identiteta grupe ili kao značenje za reguliranje raspoloženja.“¹⁶

Često se za opravdanje slušanja turbo-folka mogu čuti izjave poput „emocionalna je“, „pokušava mi lakše prebroditi teške trenutke“, „raspravlja o svakodnevnim temama“ i sl. Dakle, turbo-folk glazba služi kao oblik socijalnoga rasterećenja i predočuje se kao „glazba za ljude“.

5. 1. 2. Kritika turbo-folka kao „antiglazbe“ i prijelaz na filozofiju kiča

Naziv „turbo-folk“ potječe od Ramba Amadeusa (pravim imenom Antonije Pušić) u kasnim 80-im godinama prošloga stoljeća. Kako bi izrazio vlastito mišljenje o toj vrsti glazbe, „turbo-folk“ opisuje kao parodiju i ismijavanje koje promovira nacionalizam i primitivizam te dovodi u pitanje i njezinu vrijednost koja predstavlja kič i lošu kulturu sukladno s balkanskim mentalitetom i temperamentom koji ga čini mogućim. „(...) Naziv tom glazbenom žanru dao je crnogorski pjevač Rambo Amadeus u istoimenoj pjesmi: ‘Folk je narod, turbo je sistem ubrizgavanja goriva pod pritiskom u cilindar motora sa unutrašnjim sagorijevanjem. Turbo folk je gorenje naroda. Svako pospješivanje tog sagorijevanja je turbo folk. Razbuktavanje najnižih strasti kod Homo sapiensa. Muzika je miljenica svih muza, harmonija svih umjetnosti. Turbo folk nije muzika, turbo folk je miljenica masa, kakofonija svih ukusa i mirisa.’“¹⁷ „Kako će se pokazati, djelatnost Ramba Amadeusa predstavlja dobar pokazatelj načina na koji stanovnici Balkana vide sebe. On kroz muziku ulazi upravo u dijalog s navedenim stereotipima o nerazvijenosti i zaostalosti lokalnih zemalja (...).“¹⁸

Izvođačice turbo-folka često su oskudno odjevene s naglašenom šminkom i seksualno su provokativne. Većinom imaju dugu kosu (plavu ili crnu), nose štikle te imaju ugrađene silikone. Teme pjesama uglavnom govore o seksu, novcu, ljubavi, strasti i smrti s odlikama ženskoga mazohizma. S druge pak strane, muške izvođače karakterizira modni

¹⁶ Ina Reić Ercegović, Snježana Dobrota, Sara Surić, „Listening to music and music preferences in early adolescence“, *Metodički obzori* 12/24 (2017), 10.

¹⁷ Marin Cvitanović, „(Re)konstrukcija balkanskih identiteta kroz popularnu glazbu“, *Migracijske i etničke teme* 25/4 (2009), 326.

¹⁸ Adriana Sabo, „Otiš'o je svak' ko valja – Rambo Amadeus, Eurovizija i crnogorski turizam“, *In*

stil koji najčešće uključuje zlatne lance oko vrata, skupe trenirke, crna odijela i sunčane naočale kako bi se stekao dojam „macho“ muškarca. Također, postoji i specifična vrsta plesa koja karakterizira ovu vrstu glazbe.

Turbo-folk glazba često se opisuje kao „smeće“, „trash“, „banalna“, „pornografska“, „balkanska“, s lošom kvalitetom izvedbe i slabim glazbenim ukusom. Na glazbenoj sceni postoje bendovi koji se ismijavaju takvoj vrsti glazbe radeći parodije na turbo-folk pjesme u kombinaciji s heavy metalom i rockom, kao npr. Brkovi, Pero Defformero i Nervozni poštar.

5.2. Rock glazba kao primjer filozofije glazbe

U ovom dijelu rada bit će riječi o nastanku, tj. podrijetlu turbo-folka i razlikovanju u kvaliteti između rock i turbo-folk glazbe.

5.2.1. Podrijetlo turbo-folka

Općenito gledajući, turbo-folk se kao žanr javlja 1990-ih godina u Srbiji kao supkulturni stil ili životni pogled. Razvio se iz „novokomponovane narodne muzike“ (Newly composed Folk Music – NCFM) iz 60-ih godina prošloga stoljeća, kao rezultat na postmodernističko razmišljanje načina života. Turbo-folk glazba veže se uz Balkan (Srbija, BiH, Crna Gora, Slovenija, a katkad i za Republiku Hrvatsku iako kod nas ne postoji deklarirani turbo-folk izvođač). Danas u Srbiji turbo-folk označava popularnu folk glazbu. Nastanak turbo-folka kao vrste glazbe ili žanra veže se uz politički, ekonomski, kulturni, nacionalni i sociološki identitet u tadašnjoj Jugoslaviji. Tadašnji protagonisti zagovarali su nasilje, kriminal i konzumerizam, a žene su predstavljale seksualne objekte.¹⁹

Turbo-folk je poveznica dviju riječi, „turbo“ i „folk“. „Turbo“ predstavlja brzinu, neustrašivost, a originalno dolazi iz svijeta automobila, dok „folk“ označava popularnu ili folk glazbu, tradicionalni melos. Sinonimi za turbo-folk glazbu su „cajke“, „narodnjaci“ i „neofolk“. Glazba nastaje kao mješavina elektroničkoga popa i lokalnih običaja (tradicio-

---

Medias Res 2/3 (2013), 386.

¹⁹ Cvitanović, „(Re)konstrukcija“, 329.

nalne folk glazbe). Sličnosti s turbo-folkom mogu se pronaći u drugim glazbenim žanrovima, kao npr.: (1) Laiko-popu u Grčkoj, (2) muziki popullore u Albaniji, (3) arabesku u Turskoj, (4) manelei u Rumunjskoj itd.

Turbo-folku se pripisuju sljedeća obilježja: (1) orijentalna melodija, (2) Gypsy glazba, (3) elementi rocka, (4) španjolski i meksički elementi, (5) elektronički (disco) elementi, (6) plesni elementi i (7) techno ritmovi. „Turbo-folk se kao glazbeni žanr razvio 1990-ih u Srbiji, uključuje kombinaciju elektroničkih dance zvukova, kič folk glazbe i orijentalnoga tona.“²⁰

5. 2. 2. Pokazivanje na primjeru razlika u kvaliteti između rock i turbo-folk glazbe

Suprotnost u kvaliteti rock glazbe i turbo-folka i više je nego očita. Rocku kao glazbenom žanru ne pripisuju se pogrdna obilježja (nacionalizam, konzumerizam ili seksizam, kao što se tvrdi za turbo-folk).²¹ Zatim, neki su rock izvođači glazbeno educirani, što nije slučaj za turbo-folk izvođače. Kvaliteta rock pjesama može se vidjeti i u načinu interpretacije, stihovima pjesama te muziciranju. Također, kvaliteta se može mjeriti i u njihovoj prepoznatljivost diljem svijeta (a ne samo u regiji) te velikom broju prodanih albuma, svjetskim hitovima i turnejama, kao i brojim osvojenim glazbenim nagradama. Za usporedbu kvalitete između rock izvođača i turbo-folk izvođača uzet je primjer The Rolling Stonesa i Cece.

Primjer rock glazbe: *The Rolling Stones*

Rolling Stonesi su engleski rock bend koji je osnovan u Londonu 1962. godine. Današnji sastav čine Mick Jagger (u prvom redu kao vokal, katkad harmonika i gitara), Keith Richards (gitara, bas gitara, prateći vokal), Charlie Watts (bubnjevi) i Ronnie Wood (gitara, prateći vokal). Popularnost su stekli u Americi 1964. godine. U početku su svirali rock and roll i blues obrade. Njihov glazbeni žanr sastoji se od mješavine

²⁰ Rory Archer, „Assessing Turbofolk Controversies: Popular Music between the Nation and the Balkans“, *Southeastern Europe* 36/2 (2012), 179.

²¹ Archer, „Assessing Turbofolk“, 184.

bluesa, psihodelije, R&B-a, reggaea, dancea, folka i countryja. Krajem 60-ih i početkom 70-ih godina proglašeni su najboljim rock' n roll bendom na svijetu. Bend je osnovao i vlastitu izdavačku kuću „Rolling Stones records“ 1971. godine. Nadalje, poznati su po svojem zaštitničkom logu benda (otvorena crvena usta s crvenim isplaženim jezikom na crnoj podlozi) koji je postao najpoznatiji logo u povijesti popularne glazbe. Godine 1986. dobili su Grammy nagradu za životno djelo, a 1989. godine uvedeni su u Rock and roll kuću slavnih (Cleveland, Ohio). Za album *Voodoo Lounge* (1994.) osvojili su Grammyja za najbolji rock album 1995. godine. Nastupali su uživo na MTV-jevoj dodjeli glazbenih nagrada (1994.) gdje su dobili nagradu za životno djelo. Prvi su glazbeni izvođači koji su emitirali koncert putem interneta (20-minutni video, 1994. godine). Godine 2004. ušli su u britansku Glazbenu kuću slavnih.

Održali su besplatan koncert za više od milijun ljudi 2006. godine na plaži Copacabana u Rio de Janeiru (smatra se jednim od najvećih rock koncerta svih vremena). Do 2007. godine održali su četiri od pet najvećih koncertnih turneja na svijetu. Također, uvršteni su u Guinnessovu knjigu rekorda radi ogromne zarade od 558 milijuna dolara za vrijeme *Bigger Bang* turneje 2007. godine. U 2008. godini bend je na Billboard ljestvici 100 top izvođača svih vremena zauzeo 10. mjesto. Izdali su vlastitu knjigu u povodu 50. godišnjice postojanja benda 2012. godine naziva *The Rolling Stones: 50*.

Osim toga, prema *OfficialCharts.com* Rolling Stonesi su četvrta najprodavanija grupa na svijetu. Prodali su više od 240 milijuna albuma diljem svijeta i održali više od 48 svjetskih glazbenih turneja. Snimili su mnoštvo popularnih hitova koji su se nalazili na prvim mjestima top glazbenih lista u svim zemljama svijeta. Magazin „Rolling Stone“ svrstao ih je na četvrto mjesto liste od „100 najvećih izvođača svih vremena“, s rekordnom prodajom više od 250 milijuna albuma. Rolling Stonesi su inspirirali i mentorirali mnoge glazbenike i bendove. „S vremenom su se javljali novi bizarni rock pokreti i nove agresivne rock zvijezde, ali *Stonesi* su za sve ostali uzor i istinski standard.“²²

Tijekom svoje dugogodišnje karijere snimili su 30 studijskih albuma, 23 live albuma i 25 kompilacija, DVD-a itd. Osvojili su tri Grammy

²² Branko Miloš, „*The Rolling Stones* i kamenje koje se kotrlja“, *Obnovljeni život* 53/3 (1998), 330.

nagrade i 12 nominacija, Juno nagradu za Internacionalnoga zabavljača godine 1991. godine, 2017. godine U.K.' s Jazz FM nagradu za album godine Blue & Lonesome, NME (New Musical Express) nagrade za najbolji *live* bend, glazbeni film i dokumentarni film *Crossfire Hurricane*. O njima je snimljeno mnoštvo filmova, kao npr.: (1) *Ladies and Gentlemen: The Rolling Stones* (1974.), (2) *Let's spend The Night Together* (1983.) i *Brendan Byrne Arene u Meadowlandsu* (New Jersey), (3) *Shine a Light* (2006.) itd. Također, o bendu je napisano mnoštvo knjiga, a ovo su neke od njih: (1) *The Rolling Stones* (Heinlein, 2010.), (2) *The Rolling Stones: A Musical Biography* (Nelson, 2010.), zatim (3) *The Rolling Stones (Forget, 2003.)*, (4) *Who Are the Rolling Stones?* (Rau Meachen, 2017.) i (5) *The Rolling Stones – A biografija definitiva* (Standford, 2015.).

U Sloveniji u Portorožu nalazi se muzej posvećen Rolling Stonesima, a nosi naziv The Rolling Stones Museum, kao i u Njemačkoj u Lüchowu, *The Stones Fan Museum*.

Rolling Stonese je moguće pratiti i putem interneta (YouTubea), posjeduju vlastitu internetsku stranicu te putem društvenih mreža (Facebook, Twitter, Instagram).

Primjer turbo-folk glazbe: *Ceca*

Najznačajnija predstavnica turbo-folk glazbe je Ceca, pravim imenom Svetlana Ražnatović (rođ. Veličković), po narodnosti Srkinja. Najveća je zvijezda srpske estradne scene. Obožavatelji su joj davali nadimke poput „kraljica turbo-folka“, „Ceca nationale“ ili pak „majka nacije“. Prvi nastup imala je s devet godina, a s 13 godina nastupila je u hotelu u Crnoj Gori, gdje ju je zamijetio kompozitor Mirko Kodić i pomogao joj u snimanju njezinoga prvoga albuma 1988. godine („Cvetak zanovetak“), koji je prodan u 60 tisuća primjeraka. Nadalje, s 15 godina nastupa na glazbenom folk festivalu u Sarajevu na kojem je pobijedila sa svojom pjesmom te pjesma „Cvetak zanovetak“ postaje hit. Drugi album „Ludo srce“ također sadržava elemente srpske folk glazbe. Zatim, njezin treći album bio je veliki hit u bivšoj Jugoslaviji i ona tako postaje najbolje plaćena izvođačica Beogradske TV kuće i treća najbolja ženska folk izvođačica u Jugoslaviji. Također, sljedeći album „Babaroga“

bio je veliki hit koji je uključivao i glazbeni video. Sa 17 godina dobila je ulogu gypsy pjevačice i plesačice u filmu „Nečista krv“.

Krajem 90-ih postala je nacionalna zvijezda. Cecina sljedeća tri albuma također doživljavaju veliki uspjeh te raste njezina popularnost zahvaljujući modernijoj produkciji i video-spotovima. Njezina pjesma „Nevaljala“ postala je hit broj jedan u Srbiji.

Sveukupno je izdala 16 studijskih albuma i sedam live albuma. Nekoliko pjesama sa svakog albuma postale su hitovi. Njezin najveći koncert bio je 2013. godine kada je nastupila pred 150 000 ljudi u Beogradu za svoj 40. rođendan, pjevajući ukupno četiri sata 47 pjesama, oborivši tako vlastiti rekord. Predsjednica je humanitarnoga fonda „Treće dijete“ i održala je nekoliko humanitarnih koncerata. Nadalje, o njoj je snimljeno nekoliko filmova, kao npr.: (1) „Sve o Ceci“ (1993.), (2) „Svadba Decenije“ (1995.) i (3) „Tajna Nečiste krvi – Koštana“ (1996.).

O Ceci je pisao Magazin „Guardian“, ali se može pronaći i nekoliko znanstvenih članaka. Dobila je nekoliko nagrada i priznanja tijekom svoje karijere, koje uključuju nagrade za (1) hitove godine, (2) pobjede na festivalima, zatim (3) najbolju folk pjevačicu (2003.), (4) najpopularniju slavnu osobu u Srbiji (2005.), (5) najbolju balkansku glazbenu zvijezdu (2006.), (6) nagrade publike i (7) najbolju pjevačicu svih vremena u Crnoj Gori (2006.). Gostovala je u popularnim emisijama i održavala europske turneje.

Ceca drži rekord po procjeni posjećenosti koncerata na cijelom Balkanu. Godine 2006. postala je najtraženija domaća pjevačica. Poslije 20 godina karijere i dalje je najtraženiji popularni izvođač, dobivši nadimak „srpska majka“. Po mnogima je jedna od najvećih zvijezda bivše Jugoslavije. Pjevačicu se može pratiti na društvenim mrežama (Facebook, Twitter), putem YouTubea te posjeduje vlastitu internetsku i fan stranicu.

Usporedivši gore navedene podatke, može se zaključiti o razlici u kvaliteti između rock izvođača i turbo-folk izvođača. Rock izvođač (u ovom konkretnom slučaju The Rolling Stones) prednjači u: (1) broju osvojenih nagrada (glazbenih, ali i drugih), (2) broju svjetskih turneja, (3) broju prodanih i izdanih albuma, (4) zaradi, (5) broju svjetskih hitova, zatim (6) veličini i posjećenosti koncerata, (7) svjetskoj prepoznatljivosti, (8) kvalitetnijoj izvedbi glazbe, tj. performansu, (9) tehničkoj

vještini i muziciranju izvođača, (10) velikom broju snimljenih filmova (dokumentarnih i drugih), (11) utjecajnosti na nove glazbenike, (12) broju napisanih knjiga o njima samima, (13) ulozi u povijesti umjetnosti općenito i (14) raznim drugim priznanjima.

6. ZAKLJUČAK

Cilj ovoga istraživanja bio je provjeriti hipotezu kako popularna filozofija kao filozofija popularnih pojava može imati pozitivnu vezu s bliskim temama iz nepopularne filozofije na primjeru rock glazbe. Rezultati istraživanja pokazuju da je hipoteza filozofije glazbe kao filozofije popularne pojave načelno moguća u mjeri u kojoj su moguće i filozofije drugih popularnih pojava, ali u primjeni može biti ograničena niskim stupnjem glazbene pismenosti djece. Popularnu filozofiju u ovom slučaju vjerojatno je jako teško upotrijebiti kao pripomoć nepopularnoj filozofiji i učiniti ju korelativnom popularizaciji filozofije, tj. kao sredstvo uvođenja u nepopularnu filozofiju. Ovaj primjer pokazuje kako očita reduciranost znanja, ukusa i stila ograničava i primjenu neke filozofije popularne pojave u toj mjeri da je možda i nemoguća. U ovom konkretnom slučaju zbog toga što 98 % djece ne poznaje čak ni 15 najvećih hitova rock glazbe, a slično je za pretpostaviti da ne bi znala ni ostale žanrove popularne glazbe.

Putem glazbe kao filozofije popularne pojave može se rubno dotaknuti nekih tema nepopularne filozofije, npr. teme kiča u filozofiji umjetnosti, ali nažalost ništa viša od onoga što je omogućeno onime što djeca jedino i znaju, a to je turbo-folk. Sve preko granica turbo-folka zahtijevalo bi kritiku te „nadriglazbe“ koja će djeci biti vjerojatno neprihvatljiva iz neglazbenih razloga (socijalizacije, osobnoga identiteta, osjećaja pripadnost skupini itd.). Dakle, upitno je kako prići temi filozofiji glazbe i što bi bila filozofija glazbe ako učenici slušaju samo turbo-folk glazbu.

A philosophy of music as a philosophy of a popular phenomena

Abstract: The purpose of this paper is to make philosophy more interesting and understandable to high school students through popular philosophy, i.e. philosophy of popular phenomena. The paper consider

the relationship between the philosophy of music as a philosophy of popular phenomena and scientific philosophy on the example of rock music. Research methods include: defining music, rock music and philosophy of music, interviewing high school students about knowing rock and turbo-folk music, representation of rock and turbo folk music as a philosophy of music and comparison between rock and turbo-folk music.

Keywords: *philosophy, music, rock, philosophy of popular phenomena, turbo-folk*

Bibliografija

Adriana Sabo, „Otiš'o je svak' ko valja – Rambo Amadeus, Eurovizija i crnogorski turizam“, In *Medias Res*, 2, br. 3, Centar za filozofiju medija i mediološka istraživanja, Zagreb (2013.), 384-402.

Andrew Kania, *Definition* (Theodore Gracyk, Andrew Kania (ur.)), *The Routledge companion to philosophy and music*, Routledge, Taylor and Francis Group, London, New York (2011.), 3-13.

Branko Miloš, „*The Rolling Stones* i kamenje koje se kotrlja“, *Obnovljeni život*, 53, br. 3, Filozofsko teološki institut Družbe Isusove, Zagreb (1998.), 327-338.

Branko Miloš, „Utjecaj rock glazbe na mlade“, *Obnovljeni život*, 51, br. 5, Filozofsko teološki institut Družbe Isusove, Zagreb (1996.), 559-586.

Bruce Baugh, „Prolegomena to Any Aesthetics of Rock Music“, *The Journal of Aesthetics and Art Criticism*, 51, br. 1, Blackwell Publishing, The American Society for Aesthetics, Denver (1993.), 23-29.

Ina Reić Ercegovac, Snježana Dobrota, Sara Surić, „Listening to music and music preferences in early adolescence“, *Metodički obzori*, 12, br. 24, Sveučilište Jurja Dobrile u Puli, Pula (2017.), 6-23.

Jerrold Levison, „*Philosophy and Music*“, *Topoi*, 28, br. 2, Springer, Switzerland (2009.), 119-123.

Kristina Yapova, „The Relation between Music and Philosophy: Three Retrospects/ Perspectives“, *Philosophy Study*, 7, br. 10, David Publishing, Wilming-

ton (2017.), 553-561.

Marin Cvitanović, „(Re)konstrukcija balkanskih identiteta kroz popularnu glazbu“, *Migracijske i etničke teme*, 25, br. 4, Institut za migracije i narodnosti, Zagreb (2009.), 317-335.

Peter Kivy (ur.), *The Blackwell guide to aesthetics (Blackwell philosophy guides)*, Blackwell Publishing, Oxford (2004.)

Peter Wicke, *Rock music: culture, aesthetics and sociology*, Cambridge University Press, New York (1987.)

Philip Alperson, *The philosophy of music: formalism and beyond (Peter Kivy (ur.)), The Blackwell guide to aesthetics (Blackwell philosophy guides)*, Blackwell Publishing, Oxford (2004.), 254-275.

Roger Scruton, *Understanding music: philosophy and interpretation*, Continuum, London, New York (2009.)

Rory Archer, „Assessing Turbofolk Controversies: Popular Music between the Nation and the Balkans“, *Southeastern Europe*, 36, br. 2, Brill, Leiden (2012.), 178-207.

Slobodan Stamatović, „Zašto je Platonu filozofija bila najveća muzika?“, *Filozofska istraživanja*, 36, br. 2, Hrvatsko filozofsko društvo, Zagreb (2016.), 203-219.

Theodore Gracyk, Andrew Kania (ur.), *The Routledge companion to philosophy and music*, Routledge, Taylor and Francis Group, London, New York (2011.)

Uroš Čvoro, *Turbo-folk music and cultural representations of national identity in former Yugoslavia*, Ashgate, Surrey, England (2014.)

Prilog 1. Upitnik o glazbi

ROCK/TURBOFOLK

	NAZIV IZVOĐAČA	NASLOV PJESME	REFREN/NAJPOZNATIJI STIH
1.			
2.			
3.			
4.			
5.			
6.			
7.			
8.			
9.			
10.			
11.			
12.			
13.			
14.			
15.			

ATEIZAM, ANITEIZAM, ACNOSTICIZAM